

Beata Molo

**SEBASTIAN GLATZ, *DIE ENERGIESICHERHEIT
DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND.
NATIONALE INTERESSEN IM GEOPOLITISCHEN KONTEXT*
[BOUVIER VERLAG, BONN 2010, 180 s.]**

Opracowanie S. Glatza zostało opublikowane w ramach serii wydawniczej „Forum Junge Politikwissenschaft”, której zakres tematyczny obejmuje zarówno problemy polityki wewnętrznej, jak i zagranicznej, w tym także w ujęciu teoretycznym. Redaktorami serii są znani niemieccy profesorowie: Gerd Langguth i Tilman Mayer, celem zaś – zaprezentowanie szerszej grupie czytelników znakomitych prac dyplomowych z zakresu politologii, obronionych na Uniwersytecie w Bonn.

Prezentowana książka dotyczy problemu bezpieczeństwa energetycznego Niemiec w kontekście geopolitycznym. Autor we wstępie podkreśla, że celem jest wskazanie tych światowych makrotrendów, które wpływają na produkcję energii w Niemczech. Książka składa się z trzech rozdziałów, przy czym rozdział pierwszy jest zarazem wprowadzeniem do problematyki. Autor koncentruje się przede wszystkim na omówieniu poszczególnych faz polityki zagranicznej RFN. Taki sposób ujęcia zagadnienia uzasadnia m.in. słowami: „krótkie, bardzo syntetyczne spojrzenie na historię polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa Niemiec służy w tym rozdziale jako podstawa do wysnuwania niemieckich interesów narodowych. Rozpatrywanie historii ujawnia przede wszystkim zastosowane w polityce zagranicznej państwa rozmaite środki” (s. 16). Druga część rozdziału poświęcona została wyjaśnieniu pojęcia interesu narodowego, jego genezy i stosowania w Niemczech. Autor przywołuje m.in. koncepcje Machiavellego, Hobbesa, Clausewitza, Wilsona

i Morgenthaua. Omawia interesy Republiki Federalnej Niemiec w ramach ich podziału na żywotne (*vital*), bardzo ważne (*sehr wichtig*), jeszcze ważne (*noch wichtig*) i mniej ważne (*weniger wichtig*). W kontekście prac E. Bahra¹ i C. Hackego², stanowiących przykłady zajmowania się problematyką interesów w Niemczech, konkluduje, że wprawdzie pojęcie to jest używane, lecz zwykle nie jest definiowane. Z perspektywy tematu omawianej książki interesująca wydaje się teza zawarta w podsumowaniu rozdziału: „w obszarze polityki bezpieczeństwa energetycznego nie jest zasadne badanie oparte na czysto strukturalnych czynnikach. Aktywne zachowanie aktorów kierujących się interesami określa tu raczej istniejące lub potencjalne sytuacje konfliktowe. Określenie niemieckich interesów narodowych jest tym samym niezbędne. Bezpieczeństwo energetyczne jest zasadniczo żywotnym [...] albo jeszcze ważnym [...] stałym, ogólnym interesem. Ze względu na trójkąt celów (polityki energetycznej – BM) rządu federalnego mogą powstawać wykluczające się interesy (*sich widersprechende Interessen*) w zakresie konkurencyjności i trwałości. Bezpieczeństwo energetyczne ma w każdym przypadku fundamentalne znaczenie” (s. 46).

W rozdziale drugim przeanalizowano pojęcie i istotę geopolityki, charakteryzujące rozwój teorii geopolityki oraz geopolityczne położenie Niemiec. Trafna jest uwaga, że „w zakresie europejskiej polityki energetycznej Niemcy mają kluczową pozycję. Ta pozycja wynika z geograficznie centralnego położenia, siły gospodarczej i technologicznej oraz ze stanu narodowych badań w dziedzinie odnawialnych, ale także tradycyjnie pozyskiwanych energii” (s. 65–66). Autor ogólnie nakreśla sytuację energetyczną Niemiec, uwzględniając strukturę zużycia energii pierwotnej, zależność importową oraz głównych dostawców ropy naftowej i gazu ziemnego. Słusznie przy tym podkreśla znaczenie wpływu polityki na bezpieczeństwo zaopatrzenia energetycznego i przytacza główne cele Niemiec w tej dziedzinie, zawarte w raporcie z 2008 r., dotyczącym narodowej strategii w sektorze ropy naftowej i gazu ziemnego (*Bericht der Bundesregierung zur Öl- und Gasmarktstrategie*)³, takie jak m.in. wzmocniony dialog z krajami producentami, dywersyfikacja dostawców surowców i dróg transportu oraz rozbudowa strategicznego partnerstwa z państwami i regionami – dostawcami. Istotne znaczenie mają przy tym wizyty zagraniczne kanclerz federalnej i ministrów federalnych, uwzględnianie problemów energetycznych w ramach konsultacji dwustronnych rządowych czy bezpośrednie wsparcie udzielane niemieckim firmom przy projektach energetycznych za granicą.

Autor odnosi się również do powiązań energetycznych w Europie i skróto-wo opisuje wybrane aspekty polityki energetycznej Unii Europejskiej. Rozważania

¹ E. Bahr, *Deutsche Interessen. Streitschrift zu Macht, Sicherheit und Aussenpolitik*, München 1998.

² C. Hacke, *Nationales Interesse als Handlungsmaxime für Aussenpolitik Deutschlands*, [w:] *Deutschlands neue Aussenpolitik*, t. 3: *Interessen und Strategien*, red. K. Kaiser, J. Krause, München 1994, s. 3–13.

³ Bericht der Bundesregierung zur Öl- und Gasmarktstrategie, 6. November 2008, www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/B/bericht-der-bundesregierung-zur-oel-und-gasmarktstrategie,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf.

kończy konkluzją, że „zapowiedź zagranicznej polityki energetycznej budzi jak dotąd oczekiwania, którym UE jednak nie sprosta ze względu na ograniczone kompetencje i bardzo zróżnicowane interesy (poszczególnych państw członkowskich” (s. 91). Przy tym ostatnim zagadnieniu odczuwa się jednak pewien niedosyt, gdyż autor nie pokusił się o rozwinięcie tego wątku uwzględniając stanowisko Niemiec.

Rozdział trzeci został poświęcony geopolitycznym wyzwaniom bezpieczeństwa energetycznego. Słusznie zauważono, że „globalna stabilność polityczna jest zależna w XXI w. od zapewnienia przyszłego zaopatrzenia w energię. Przy tym stworzenie koniecznych warunków na płaszczyźnie wewnątrzpolitycznej, regionalnej, ekonomicznej, ekologicznej i bezpieczeństwa jest celem dla zrównoważonego rozwoju. Aktualna równowaga między produkcją energii a jej zużyciem może się w ciągu następnych lat ulec zasadniczej zmianie. Na wzrost światowego zużycia energii wpływać będą dynamicznie rozwijające się kraje azjatyckie” (s. 92).

Glatz nie pomija znaczenia relacji z Rosją, będącą największym dostawcą ropy naftowej i gazu ziemnego do Niemiec. Jednakże należałoby bardziej zaakcentować kwestię doświadczeń dotychczasowej współpracy oraz stopień powiązań w dziedzinie energii Niemiec i Rosji w szerszym kontekście europejskim.

W dalszej części rozdziału zajmuje się kwestią tzw. wielkiej gry o Azję Centralną. Konstatuje, że „nowa, «wielka gra» odbywa się na wielu płaszczyznach. Jest to przede wszystkim polityczny konflikt o wpływy między Rosją i USA. Druga płaszczyzna obejmuje konkurencję o surowce energetyczne, głównie między UE i Chinami. Trzecią płaszczyznę stanowi aktywność starych sił rywalizujących ze sobą o wpływy w regionie, tj. Rosji, Iranu, Indii, Pakistanu i także Turcji. Co więcej, dowodzi, że zastosowanie pojęcia «wielka gra» dla określenia obecnych geopolitycznych linii konfliktu w regionie jest nieporozumieniem. Szczególnie w przypadku konfliktów o surowce energetyczne między Chinami i UE (i potencjalnie Indiami) chodzi o ścisłe powiązanie państw poprzez strategiczne partnerstwa, nie zaś zawładnięcie terytoriami” (s. 108). Uwzględniając znaczenie regionu kaspijskiego, szczególną uwagę poświęca Turkmenistanowi i Azerbejdżanowi – ze względu na ich znaczenie jako ważnych producentów surowców energetycznych. Należy podkreślić, że te dwa państwa są wymieniane jako potencjalni dostawcy błękitnego paliwa dla projektowanego gazociągu Nabucco, mającego być alternatywa dla rosyjskich dostaw gazu do Europy Środkowej i na Bałkany. Autor akcentuje również fakt znaczenia regionu kaspijskiego w kontekście bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego Niemiec, które znalazło odzwierciedlenie w stosowanych zapisach cytowanego raportu z 2008 r.

Kolejnym regionem analizowanym w kontekście bezpieczeństwa energetycznego Niemiec jest Bliski Wschód. Co istotne, Niemcy nie są bezpośrednio uzależnione od dostaw surowców energetycznych z Bliskiego Wschodu. Przykładowo, udział krajów bliskowschodnich w imporcie ropy naftowej przez Niemcy – według danych Federalnego Ministerstwa Gospodarki i Technologii – wyniósł

w 2009 r. 5,5%⁴. S. Glatz stoi na stanowisku, że zmiana percepcji roli i znaczenia tego regionu w kontekście zaopatrzenia energetycznego Niemiec jest konieczna, ponieważ import surowców energetycznych z tego regionu stanowiłby możliwość zrównoważenia zmniejszającego się ich wydobycia na Morzu Północnym. Wyraża opinię, w pełni słuszną, że jeśli Niemcy chcą zdywersyfikować import gazu ziemnego i jako potencjalnych dostawców uwzględnić państwa afrykańskie, powinni stworzyć możliwości importu tego surowca drogą morską. Stąd też konieczność budowy terminalu gazu skroplonego w Wilelmshaven. Jako potencjalnych dostawców surowca wskazał, w ślad za zapisami dokumentu z 2008 r., Algierię i Nigerię. Na końcu rozważań natomiast stwierdził, że „zwiększenie udziału importu z Afryki należy ocenić jako raczej problematyczne z uwagi na sytuację zblizoną do tej w Azji Centralnej”. Głównymi konkurentami Niemiec w dostępie do złóż gazu ziemnego i ropy naftowej są przede wszystkim Chiny i USA, a także firmy francuskie. Chiny, po USA i Francji, są trzecim ważnym partnerem handlowym państw afrykańskich.

Książkę kończy podsumowanie, zawierające syntetyczne wnioski z całości pracy. Są one trafne i świadczą o pełnym zrozumieniu opisywanej złożonej problematyki bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Należy się zgodzić, że podatność na zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego, związana z geopolitycznym położeniem Niemiec można ograniczyć dzięki np. rozbudowie magazynów surowców energetycznych. Istotna jest również w tym względzie strukturalna dywersyfikacja gospodarki energetycznej, a także rozbudowa partnerstwa energetycznego z możliwie wieloma państwami – producentami. Niezbędne przy tym wydaje się zmniejszenie wielkości importu surowców energetycznych z pojedynczych krajów, w szczególności zaś z Rosji.

Do zalet opracowania należy zaliczyć graficzne uzupełnienie tekstu w postaci mapek i wykresów oraz załączenie wykazu niemieckich ustaw i rozporządzeń dotyczących rynku energetycznego. Co więcej, praca opiera się na szerokiej bazie źródłowej, licznych opracowaniach książkowych i artykułach, w tym anglojęzycznych.

Sumując, opracowanie S. Glatza jest wysoce kompetentne. Autor podjął się bardzo ważnego i zarazem aktualnego problemu, a przedstawienie geopolitycznej sytuacji Niemiec jako tranzytowego kraju dla energii i opisanie energetyczno-politycznych wyzwań, stanowią istotę tego opracowania.

⁴ *Zahlen und Fakten. Energiedaten. Nationale und Internationale Entwicklung*, www.bmwi.de (07.09.2010).